

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK LEGUTÓBBI DÖNTÉSEIBŐL

AZ EGYEZMÉNY 3. CIKKE. A KÍNZÁS TILALMA

*M. S. S. Belgium és Görögország elleni ügye*¹

Az ügy körülményei. A kérelmező afgán állampolgár, aki 2008 elején hagyta el Kabult, Irán és Törökország érintésével Görögországban lépett be az Európai Unióba. 2009. február 10-én érkezett Belgiumba, ahol menedékkérelmet nyújtott be. A Dublin II. szabályozásnak megfelelően a belga bevándorlási iroda kérte a görög hatóságoktól, hogy vegyék át a menedékkérelmet intézését. Amíg az ügy függőben volt, az ENSZ menekültügyi főbiztosa levélben hívta fel az illetékes belga minisztérium figyelmét a görög menekültügyi eljárás hiányosságaira és a menekülttáborokban uralkodó körülményekre, és kérte, hogy függesszék fel a Görögországba történő transzfereket. 2009 májusában a bevándorlási iroda kötelezte a kérelmezőt, hogy hagyja el Belgiumot és Görögországban nyújtsa be kérelmét. Mivel a görög hatóságok a szabályokban megjelölt kéthónapos határidőn belül nem válaszoltak, a belga hatóságok úgy vették, hallgatólagosan elfogadták a kérelmet. Úgy érveltek, hogy a Dublin II. szabályai értelmében Belgium nem olyan állam, amely nem felel a menekültügyi kérelmek elbírálásáért, és nem gyaníthaták, hogy a görög hatóságok nem tesznek eleget e kötelezettségüknek.

A kérelmező fellebbezett a belga hatóság döntése ellen: érvelése szerint fennállt annak a lehetősége, hogy a görög hatóságok vállalhatatlan körülmények között tartják fogva, és menekültügyi eljárásuk során számos hiányosság észlelhető. Attól tartott, hogy a görög hatóságok visszaküldik majd Afganisztánba, anélkül, hogy érdemben vizsgálják az országból való távozásának okait. A panaszos azt állította, azért menekült el szülőhazájából, mert a Talibán megpróbálta megölni, bosszúból, mert a Kabulban állomásozó légierőnél dolgozott tolmácsként.

A fellebbezést a belga illetékesek elutasították és a kérelmezőt 2009. június 15-én átszállították Görögországba. Az athéni repülőtérre érkezését követően azonnal őrizetbe vették és a reptér szomszédságában lévő épületbe vitték, ahol kis helyen hús-

társával együtt tartották fogva. A mellékhelyiséghez való hozzáférést korlátozták, a fogvatartottak nem mehettek ki a szabad levegőre, keveset kaptak enni és koszos matracokon a földön kellett aludniuk. 2009. június 18-án szabadon engedték, megkapta a menedékkérő kártyát, de ezt követően az utcán élt mindenfajta támogatás nélkül. Megpróbálta elhagyni Görögországot egy hamis igazolvánnyal, ismét tartóztatták, és ugyanabban az épületben tartották fogva, ahova az érkezését követően szállították. Egy hetet töltött itt, és állítása szerint a rendőrök többször megverték. Szabadon bocsátása után ismét az utcára került, néha a helyiektől és az egyháztól kapott segítséget. 2009 decemberében megújították menedékkérő kártyáját, és ezt követően a hatóságok tettek lépéseket annak érdekében, hogy szállást találjanak neki, de a beadványa szerint egyetlen lakást sem ajánlottak fel.

A strasbourgi bírósághoz eljuttatott beadványában panaszt emelt Görögországgal szemben a fogvatartás körülményeivel kapcsolatban és kifogásolta a jogorvoslat hiányát. Belgiummal szemben sérelmezte, hogy a kiadatással – a görög eljárás hiányosságait ismerve – veszélyeztették az EJEE 2. és 3. cikkének megsértését, valamint az előreláthatóan rossz körülmények miatt ismételten a 3. cikk megsértését. Belgiummal szemben is felhozta a hatékony jogorvoslat hiányát.

*A döntés.*² Az EJEB mindenekelőtt kérte Görögországtól, hogy az eljárás lezárásáig ne adják ki a kérelmezőt Afganisztánnak. Emellett a kamara a döntést – az ügy jelentőségére tekintettel – átadta a Nagykamarának. A bíróság előtti eljárásba harmadik félként beavatkozott Hollandia és az Egyesült Királyság kormánya, számos nem kormányzati szerv, az ENSZ menekültügyi főbiztosa és az Európa Tanács emberi jogi biztosa is.

A Nagykamara először a Görögországgal kapcsolatos panaszt vizsgálta. A fogvatartás körülményeit illetően a testület megállapította, hogy bár nem becsülhető alá az EU külső határait biztosító tagállamokra e téren háruló teher, az nem mentesítheti Görögországot a kínzás abszolút tilalmának betartása alól. Amikor a kérelmező az athéni reptérre érkezett, a görög hatóságok ismerték a személyazonos-

ságát és tudták, hogy potenciális menekültről van szó. Ennek ellenére azonnal őrizetbe vették, minden magyarázat nélkül. Az elmúlt években számtalan nem kormányzati szervezet felhívta jelentéseiben a figyelmet arra, hogy szisztematikusan elzárják a menedékkérőket anélkül, hogy az indokokról tájékoztatnák őket. A kérelmezőnek a rendőrségi brutalitásról szóló panaszja is konzisztens a civilszervezetek jelentéseivel, és erre a jelenségre a kínzás és más embertelen és megalázó büntetés megelőzésére létrehozott európai bizottság (CPT) is felhívta a figyelmet. A CPT és a menekültügyi főbiztos jelentései igazolják a fogvatartás körülményeivel kapcsolatos beadványt.

Bár a görög hatóságok a panaszost viszonylag rövid ideig tartották fogva, a Nagykamara szerint a fogvatartás körülményei elfogadhatatlanok voltak. Ez, kiegészülve az önkényes bánásmód elszenvetésének érzetével, a helyzet bizonytalansága miatti felindultsággal, sértette a kérelmező emberi méltóságát és a megalázó büntetés tilalmát. Ráadásul a menedékkérők különösen kiszolgáltatottak, így a körülmények miatt Görögország megsértette a 3. cikket.

A kínzás tilalma természetesen nem kötelezi a tagállamokat arra, hogy a menekülteknek egy bizonyos életszínvonalat biztosító támogatást nyújtsanak. Ugyanakkor az a helyzet, amelyben a kérelmező találta magát, kifejezetten súlyos volt. Hónapokig élt szegénységben, a létfenntartáshoz minimálisan szükséges támogatás nélkül, félelemben, holott a görög jog és a vonatkozó EU-irányelv is előírja, hogy a kiszolgáltatott helyzetben lévő menedékkérőket a körülményeknek megfelelően kell kezelni és biztosítani kell számukra a minimumellátást, ideértve a szállást is.

A görög hatóságok nem tájékoztatták megfelelően a kérelmezőt a lakhatási lehetőségekről. Az az utasítás, hogy a rendőrségen regisztráltatnia kell a lakcímét, nem tekinthető megfelelő iránymutatásnak. A görög állam elismerte, hogy nagyjából ezer főt tudnak menekültszállásokon elhelyezni, miközben több tízezer menedékkérő él az országban. A bíróság nem fogadta el az állam érvelését, mely szerint a panaszos passzivitása miatt nem rendeződött a lakhatása.

A kérelmező által kifogásolt helyzet Görögországba érkezésétől kezdve tartott és egyértelműen a menedékkérő státuszához kapcsolódott. A hatóságok időben meghozott döntése jelentősen enyhíthette volna a szenvedését, ezért az eljárási hiányosságok is sértették a kínzás tilalmát kimondó 3. cikket.

A hatékony jogorvoslathoz való garantáló 13. cikk összefüggésben a Nagykamara hangsúlyozta: az afganisztáni helyzet továbbra is bizonytalan. Első-

sorban a görög hatóságok feladata volt a kérelemről és az esetleges visszatoloncolásról való döntés, és a strasbourgi bíróság azt vizsgálta, voltak-e megfelelő eljárási biztosítékok az önkényes visszaküldéssel szemben.

A görög nemzeti jog számos garanciát tartalmazott, de azt a beavatkozó félként szereplő jogvédők szerint évek óta nem megfelelően alkalmazták. A menekültügyi eljárást számos hiányosság jellemezte: nem biztosították a feleknek megfelelő információt az eljárásról, nem volt hatékony a menedékkérők és a hatóságok közötti kommunikáció, az interjúkat nem képzett emberek folytatták le, a menedékkérők nem jutottak jogi képviselőhöz stb. Mindezek következtében a menedékkérőknek kevés esélyük volt arra, hogy beadványaikkal komolyan foglalkozzanak. Ezt a bírósághoz benyújtott jelentések is alátámasztották.

A görög kormány ismét a kérelmező inaktivitásával védekezett: állításuk szerint a kérelmező nem jelent meg a rendőrségen a lakcím regisztrálása céljából. A panaszos ezzel szemben csak félreértette az idézést – sok más kérelmezőhöz hasonlóan –, és úgy értelmezte, hogy csak akkor kell megjelennie, ha már van lakcíme. A kommunikációs hiányosságok miatt a közigazgatási bírósághoz való fellebbezés lehetősége sem tekinthető hatékony jogorvoslatnak. Egyrészt lakás hiányában nehezen képzelhető el, hogy időben értesült volna a hatóság döntéséről, másrészt jogi képviselő nélkül kevés esélye lett volna. Mindezek alapján a bíróság megállapította az EJEE 13. cikkének megsértését a 3. cikkel összefüggésben.

A Belgiummal kapcsolatos beadványra reagálva a Nagykamara hangsúlyozta: a belga hatóságoknak tudniuk kellett a görög eljárás hiányosságairól, amikor meghozták a kiutasításról szóló döntést, ezért nem terhelhető át a kérelmezőre a bizonyítási kötelezettség a visszatoloncolás lehetőségének fennálltatásához. Az ENSZ menekültügyi főbiztosa levélben tájékoztatta a belga hatóságokat a görögországi helyzetről, és az előbbieket a válasz elmaradását hallgatólagos beleegyezésnek tekintve kibocsátották a kitoloncolásról szóló döntést. A Dublin II. szabályozás értelmében tehettek volna kivételt. A belga hatóságok nem vizsgálták a görög eljárást és azt, hogy a vonatkozó szabályokat a görög hatóságok megfelelően alkalmazzák-e. A Görögországnak történő kiadatás tehát sértette a kérelmező 3. cikkben garantált jogát. Mivel a Nagykamara a fogvatartás körülményei miatt elmarasztalta Görögországot, Belgium is megsértette az EJEE 3. cikket azzal, hogy átadta a kérelmezőt a görög hatóságoknak.

Végül a bíróság Belgium esetében is megvizsgálta a hatékony jogorvoslathoz való jog érvényesülé-

sét. A belga kormány azzal védekezett, hogy 72 órára fel lehet függeszteni a kiadási döntés végrehajtását, és ez idő alatt az Idegenrendészeti Fellebbviteli Testület elbírálja a fellebbezést. A bíróság álláspontja szerint ez az eljárás nem felelt meg az EJEE-ből levezethető követelményeknek. Azokban az esetekben, amikor felmerül a kínzás tilalmának megsértése a fogadó államban, a kérelmeket különös gondossággal, érdemben kell megvizsgálni és az eljárásnak megfelelő jogorvoslatot kell biztosítani kedvező döntés esetében. A testület eljárása jórészt a felek által benyújtott bizonyítékok mérlegelésére korlátozódik, így a kérelmezőnek gyakorlatilag nem volt esélye. Ezért a Nagykamara Belgiummal szemben is megállapította a 13. cikk sérelmét a 3. cikkel összefüggésben.

AZ EGYEZMÉNY 8. CIKKE. A MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLET TISZTELETBEN TARTÁSÁHOZ VALÓ JOG

A., B. és C. Írország elleni ügye³

Az ügy körülményei. A kérelmezők mindegyike Írországban élő felnőtt nő, ketten ír állampolgárok, harmadikuk litván. 2005-ben mindhárom kérelmező, miután felfedezte terhességét, az Egyesült Királyságba utaztak abortuszra, mivel arra Írországban nem volt lehetőségük. Az első panaszos egyedülálló, munkanélküli, szegénységben él. Már négy gyermeke van, mindannyian állami gondozottak. A nő gyógyuló alkoholista, depressziótól szenved, és azért döntött a terhesség megszakítása mellett, mert attól tartott, a gyermek megtartása veszélyeztetné a családegyesítést. A magánklinikán elvégzett abortuszt útszórásból kölcsönzött pénzből fizette ki.

A második kérelmező nem volt felkészülve arra, hogy egyedülállóként gyermeket neveljen. Míg kezdetben méhen kívüli terhesség miatt aggódott, már tudta a vizsgálat eredményét, amikor az Egyesült Királyságba utazott. A harmadik kérelmező gyógyuló rákbetegként és számtalan olyan vizsgálaton vett részt, amelyet a terhesség idején nem javasol az orvostudomány. Amikor a terhességéről tudomást szerzett, úgy vélte, a gyermek kihordása veszélyeztetheti az egészségét és a rák kiújulásával fenyegethet. Aggódott továbbá a magzat egészségéért is, de erre vonatkozóan nem kapott egyértelmű válaszokat az orvosaitól. Ezért döntött végül a terhességmegszakítás mellett.

Az ír jog tiltja az abortuszt. Az 1983-as népszavazással az ír alkotmány részévé vált a magzati élet

védelmét biztosító passzus. Az ír legfelső bíróság értelmezése szerint a terhesség megszakítása csak akkor jogszerű, ha ezzel az anya életét mentik meg, de az egészségügyi kockázat nem igazolhatja a magzati élet kioltását. Az 1992-es referendum lehetővé tette, hogy a nők külföldi abortuszra utazhassanak és biztosította, hogy az elérhető szolgáltatásokról megfelelő információ álljon a rendelkezésükre.

Az első két kérelmező úgy vélte, hazájában nem volt jogosult a terhességmegszakításra, mivel a terhesség nem veszélyeztette közvetlenül az életüket, a szociális és személyes jóléti megfontolások pedig nem igazolhatták az abortuszt. A harmadik panaszos állítása szerint ő maga úgy hitte, hogy a terhesség veszélyezteti az életét, de az ír jogszabályok alapján nem állt rendelkezésére olyan eljárás, amelyben ezt megerősíthették volna. Beadványukban mindhárman kifogásolták, hogy az Angliában végrehajtott abortusz drága, bonyolult és traumatikus eljárás. Az abortusz tilalma véleményük szerint stigmatizálja és megalázza azokat, akik nem kívánják megtartani a magzatot, és az egész eljárás veszélyezteti az egészségüket.

A strasbourgi bírósághoz benyújtott beadványukban mindhárman nehezményezték az EJEE kínzást tilalmazó 3. cikkének megsértését, a harmadik kérelmező ezen felül állította az élethez való jog (2. cikk) sérelmét is. Emellett az első két panaszos kérte az EJEE 8. cikkének vizsgálatát is.

*A döntés.*⁴ A kamara átengedte a döntést a Nagykamarának, amely az ügyben nyilvános meghallgatást tartott. Az ügyben számos civilszervezet, a litván kormány és egy civilszervezet oldalán az Európai Parlament egyik képviselője adott le beavatkozó félként észrevételeket.

A Nagykamara először az ügyben érintett kérdést határozta meg. Eszerint a bíróságnak csak az a feladata, hogy a három kérelmezőt érintő mértékben vizsgálja az ír abortuszszabályozást. A felek nem vitatták, hogy mindhárom panaszos megszakíthatta a terhességét Angliában. Kétségtelenül mindhármukra jelentős lelki terhet rótt az utazás, az első kérelmező anyagi nehézségekkel is szembesült. A testület álláspontja szerint a terhességmegszakítással kapcsolatos orvosi és egyéb információk rendelkezésükre álltak Írországban. Ugyanakkor a Nagykamara leszögezte: azon túl, hogy pszichológiailag mindannyiukat súlyosan érintette, hogy olyan eljárás miatt kell külföldre utazniuk, amely hazájukba bűncselekmény lenne, az ír büntetőjog nem közvetlenül releváns az első és a második kérelmező beadványával kapcsolatban. A harmadik panaszos esetében a szankciók lehetőségét az érdemi döntésben vizsgálta.

A kormány álláspontja szerint a kérelmezők nem merítették ki belső jogorvoslati lehetőségeket. Az előzetes kifogást a bíróság elutasította, mivel azok nem tekinthetők az EJEE értelmében hatékonyak. Ez különösen igaz volt az első két kérelmező esetében; a harmadik kérelmező rendelkezésére álló jogorvoslati lehetőségekkel szintén az érdemi döntés foglalkozik.

Az élethez való jogot biztosító 2. cikkel összefüggésben a Nagykamara hangsúlyozta: semmi nem akadályozta, hogy a terhességüket megszakítani kívánó nők külföldre utazzanak. Mivel a harmadik kérelmező, akinél az abortuszt követően komplikációk léptek fel, nem állította, hogy azok veszélyeztették az életét, a kérelem ezen részét a Nagykamara elfogadhatatlannak nyilvánította. Elutasította a tetsület a 3. cikk alatti beadványokat is.

Valamennyi beavatkozó fél hosszan sorolta az abortusz körének kiterjesztése vagy a jelenlegi korlátozás fenntartása melletti érveit. A Nagykamara álláspontja szerint az EJEE 8. cikkébe nem tartozik bele az abortuszhoz való jog, de az ír tilalom érintheti a fizikai és lelki integritáshoz való jogot, amely a magánélethez való jog részét képezi. A bíróság az első két kérelmező panaszát a harmadik nő beadványától elválasztva vizsgálta.

Az első két kérelmező esetében a terhességmegszakítás tilalma beavatkozást jelentett a magánélethez való jogukba. A korlátozást törvény írta elő és legitim célt szolgált, a közérkölcsvédelmét. A demokratikus társadalomban való szükségességet illetően a bíróság vizsgálta, volt-e nyomós társadalmi igény a korlátozás fenntartására. Ezzel összefüggésben a Nagykamara megállapította: konszenzus mutatkozik az Európa Tanács tagállamai között a tekintetben, hogy az Írországihoz képest szélesebb körben engedik a terhesség megszakítását. Harminc európai országban kérhető a terhesség megszakítása, negyven állam engedélyezi egészségügyi okokból, egyéni körülményekre tekintettel pedig körülbelül harmincöt. Csak három tagállam tartott fent az írnél szigorúbb szabályozást – ezekben az államokban az abortusz teljesen tiltott, függetlenül attól, hogy a terhesség veszélyezteteti-e az anya életét. Egyedül Írország szabályozása korlátozta az abortuszt azokra az esetekre, ahol a terhesség veszélyezteti a várandós nő életét.

A Nagykamara azonban – eltérve a korábbi gyakorlattól – az egyértelmű európai konszenzust nem tekintette elégségesnek a szűk tagállami mérlegelési szabadság megállapításához e téren. Abortuszszal kapcsolatos korábbi döntésekben már elfogadta a bíróság, hogy az élet kezdetének megállapítása a tagállami diszkréció része. Mivel az élet kezdetének

tudományos és jogi definíciójával kapcsolatban nem állapítható meg konszenzus, az életvédelem kezdetére vonatkozó széles mérlegelési szabadságot kell alkalmazni akkor is, amikor a terhesség megszakítása során egymással konkuráló érdekekről kell dönteni. A versengő érdekek közötti mérlegelést illetően a Nagykamara megállapította: a jelenlegi ír szabályozás, amely lehetővé teszi, hogy egészségügyi vagy privát okokból történő abortusz elvégzése érdekében az érintettek külföldre utazzanak, és amely biztosítja a terhességmegszakítást megelőző és azt követő orvosi ellátást, megfelelően határozta meg az egyéni és a közösségi oldal közötti egyensúlyt, ezért az első két kérelmező vonatkozásában nem állapítható meg az EJEE 8. cikkének megsértése.

A bíróság hangsúlyozta, hogy a harmadik kérelmező egy ritka rákbetegségből gyógyult fel, és attól tartott, hogy a terhesség veszélyezteteti majd az életét. Ennek a kockázatnak a megítélésére a szokásos orvos-beteg konzultáción túl semmilyen hivatalos eljárás nem állt rendelkezésére, így nem róható a kérelmező terhére, hogy nem merítette ki a belső jogorvoslatokat. Ráadásul a büntetőjogi szabályozás szigora visszatartotta a nőket és az orvosokat attól, hogy az abortusz jogszerűségéről döntsének, mivel tévedésük esetén büntető felelősségre vonást kockáztattak. Hasonlóképpen nem tekinthetők hatékony jogorvoslatnak a rendelkezésre álló bírósági eljárások sem, mivel az alkotmánybíróság nem a megfelelő fórum annak eldöntésére, hogy egy nő jogosult-e abortuszra vagy sem. Ráadásul nem várható el a kérelmezőtől, hogy egy komplex alkotmányos eljárást végigvigyen. Az sem volt egyértelmű, miként lehet a jogszerű abortuszok végrehajtását kikényszeríteni. Mindezek alapján a Nagykamara úgy találta, hogy sem az orvosi konzultációk, sem a bírósági eljárások, amelyekre az ír kormány hivatkozott, nem minősülnek hatékony és elérhető eljárásnak annak eldöntésére, hogy a harmadik kérelmező jogosult-e jogszerűen abortuszra. Arra sem kapott a bíróság magyarázatot, hogy a létező alkotmányos jogot miképpen hajtják végre. Ezért a Nagykamara megállapította, hogy Írország megsértette a harmadik kérelmező magánélethez való jogát azzal, hogy nem biztosította az alkotmányban garantált jogának gyakorlását.

AZ EGYEZMÉNY 14. CIKKE. A DISZKRIMINÁCIÓ TILALMA

*Kiyutin Oroszország elleni ügye*⁵

Az ügy körülményei. A kérelmező üzbég állampolgár, aki 2003 óta Oroszország Orjol régiójában él, ahol

családjával a bátyja házában lakik. Ugyanebben az évben megnősült és egy évvel később kislánya született. Amikor letelepedési engedélyért folyamodott, részt kellett vennie egy kötelező orvosi vizsgálaton, amelynek során többek között HIV-tesztet is végeztek. Mivel a teszt pozitív lett, kérelmét elutasították. Az elutasítást a bíróság is fenntartotta 2004 októberében hozott ítéletében. 2009 áprilisában a kérelmező újabb kérelmet nyújtott be az orosz hatóságokhoz, ezúttal ideiglenes letelepedési engedély iránt. A bevándorlási hatóság ezt követően megbírságolta, mivel jogszerűtlenül tartózkodott az országban. A regionális bevándorlási hatóság fenntartotta a döntést a külföldi állampolgárokról szóló törvényre hivatkozva. A jogszabály szerint csak az kaphat letelepedési engedélyt Oroszországban, aki igazolni tudja HIV-negatív státuszát. A hatóság kötelezte a kérelmezőt, hogy három napon belül hagyja el az országot. A döntés ellen ismét sikertelenül fellebbezett. 2009. október 20-án újra megvizsgálták. Az orvosok megállapították, hogy betegsége előrehaladott állapotban van, és időközben hepatitis B- és C-fertőzést is kapott. A strasbourgi bírósághoz eljuttatott beadványának középpontjában az EJEE 14. cikkének megsértése szerepelt a 8. cikkkel összefüggésben.

*A döntés.*⁶ Az EJEB mindenekelőtt hangsúlyozta: külföldieknek nincs joguk arra, hogy belépjenek vagy letelepedjenek egy adott országban. Bár a kérelmező érvényes házasságot kötött Oroszországban, az EJEE alapján nem állapítható meg tagállami kötelezettség arra nézve, hogy tiszteletben tartásuk a házastársak választását a lakhelyüket illetően. Mivel azonban a panaszos családot alapított Oroszországban, a helyzetét a 8. cikk körében kell mérlegelni. A 14. cikk ezen felül megkívánja, hogy az országok bevándorlási politikájuk során tartózkodjanak a diszkriminációtól. Annak ellenére, hogy az egészségügyi és orvosi állapot nem nevesített tiltott megkülönböztetési alap, az EJEB a HIV-fertőzést az egyéb helyzet fogalma alá tartozónak tekinti.

Orosz feleséggel és orosz gyermekkel a kérelmező azokkal a bevándorlókkal volt összehasonlítható helyzetben, akik állampolgár hozzátartozóikra tekintettel kértek családgyesítést. Azért részesült kedvezőtlenebb elbánásban, mert a hatályos jog szerint azok, akik nem tudják igazolni HIV-negatív státuszukat, nem kaphatnak letelepedési engedélyt.

A bíróság kiemelte, hogy a HIV-fertőzöttek különösen kiszolgáltatott helyzetben lévő csoportot alkotnak, akiket az előítéletek és az ismerethiány miatt hosszú ideje diszkriminálnak. Ha a jogkorlátozás valamely hasonló csoport jogait érinti, a tagállami mozgáster lényegesen szűkebb, és nagyon nyomós

érveket kell felhozni a korlátozás igazolására.

Az Európa Tanács tagállamai közül csupán hatban kérnek a letelepedni vágyóktól negatív HIV-tesztet. Ezért nem állapítható meg európai konszenzus a kizárás mellett, és a tagállami politikák sem ebbe az irányba mutatnak. A bíróság elfogadta, hogy az utazási korlátozások bizonyos gyorsan terjedő betegségek esetében, mint a kolera vagy a madárinfluenza, igazolhatók közegészségügyi alapon. A HIV-pozitív személy jelenléte egy országban nem tekinthető egészségügyi kockázatnak, figyelembe véve, hogy a fertőzésveszélyen nem változtat az, hogy az illető milyen nemzetiségű vagy mennyi ideig marad az országban. Ráadásul nem alkalmaztak hasonló megszorításokat a turisták, a rövid ideig az országban tartózkodók vagy a külföldről hazatérő oroszok esetében. A szabály szelektív kikényszerítése nem igazolható: nem bizonyítható, hogy azok, akikre a szabály nem vonatkozik, kisebb valószínűséggel tanúsítanak a betegség terjesztése szempontjából kifogásolható magatartást. Az eljárás egyébként még a célzott csoporton belül sem fed le mindenkit: a bevándorlás után megfertőződött emberek például nem esnek a tilalom hatálya alá.

Azt a bíróság is elismerte, hogy a bevándorló HIV-pozitívak megterhelhetik az egészségügyi költségvetést, de ez a kérelmező ügyében nem elfogadható kifogás, mert a nem orosz állampolgárok egyébként sem jogosultak ingyenes egészségügyi ellátásra. Végül a testület megjegyezte, hogy az orosz jog általános tilalma nem adott lehetőséget az egyéni mérlegelésre, és úgy tűnik, hogy a bevándorlási hatóságok nem érezték magukra nézve kötelezőnek az orosz alkotmánybíróság döntését, amely szerint humanitárius alapon ki lehet adni átmeneti letelepedési engedélyt. Mindezek alapján az EJEE megállapította az EJEE diszkriminációt tiltó 14. cikkének megsértését a 8. cikkkel összefüggésben.

AZ EGYEZMÉNY ELSŐ KIEGÉSZÍTŐ JEGYZŐKÖNYVÉNEK 2. CIKKE. AZ OKTATÁSHOZ VALÓ JOG

*Lautsi és mások Olaszország elleni ügye*⁷

Az ügy körülményei. A kérelmező két kiskorú gyermekét szekuláris szellemben kívánta felnevelni. A 2001/2002-es tanévben saját maga és a gyermekei nevében kezdeményezte, hogy a fiai által látogatott állami iskolában távolítsák el az osztálytermekből a kifüggesztett feszületeket. Mivel az iskola vezetése és az oktatási miniszter is megtagadta a kérést, a panaszos közigazgatási bírósághoz fordult:

beadványában kifejtette, hogy a feszület kihelyezése sérti az állam és egyház szétválasztásának elvét. Az eljáró tanács 2004-ben az alkotmánybíróságtól kért állásfoglalást, ám utóbbi hatáskör hiányában megtagadta a döntést és az ügy visszakerült a közigazgatási bírósághoz. A bíróság 2005 márciusában hozott ítéletében elutasította a kérelmező beadványát. Az ítélet hangsúlyozta, hogy a feszület nem csupán egyházi jelkép, hanem az olasz történelem és kultúra része, így végső soron az olasz nemzeti identitás kifejeződése, „az egyenlőség, szabadság és tolerancia, valamint az állami szekularizmus szimbóluma”. Hasonló álláspontra helyezkedett a fellebbezést elbíráló *Consiglio di Stato* is. A strasbourgi bíróság hétagú kamarája által meghozott, az olasz államot az oktatáshoz való jog megsértése miatt elmarasztaló döntés ellen Olaszország a Nagykamarához fellebbezett.⁸

A döntés.⁹ A Nagykamara 2010. március 1-jén elfogadta az olasz állam kérelmét és így a kamarai ítélet nem vált véglegessé. Az eljárásba számos nem kormányzati szervezet (például a Görög Helsinki Monitor, a Eurojuris, a Human Rights Watch stb.), az Európai Parlament harminchárom tagja, valamint Örményország, Bulgária, Ciprus, Oroszország, Görögország, Litvánia, Málta, Monaco, Románia és a San Marinó-i Köztársaság kormánya is beavatkozott. A beavatkozó kormányok a szóbeli meghallgatáson is szót kaptak.

Az EJEB az érdemi döntés előtt fontosnak tartotta leszögezni, hogy az előtte fekvő ügyben csak arra a kérdésre válaszol, hogy összeegyeztethető-e a feszület állami iskolákban történő kifüggesztése az első kiegészítő jegyzőkönyv 2. és az EJEE 9. cikkével. Emellett a Nagykamara hangsúlyozta, hogy a szekularizmus melletti állásfoglalás és annak képviselete „filozófiai meggyőződésnek” minősül az első kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkének második mondata értelmében.

Az általános alapelvek áttekintése során a testület megállapította: az oktatáshoz való jog *lex specialis*-nak tekinthető a vallásszabadság mellett. Az esetjog alapján megállapítható, hogy a tagállamok kötelezettsége a szülők vallási és filozófiai meggyőződésének tiszteletben tartása, és az nemcsak az oktatás tartalmára vonatkozik, hanem azokat az oktatással összefüggésben vállalt minden feladat végrehajtása során tiszteletben kell tartani. Ez tehát vonatkozik az oktatási környezet kialakítására, ha ebben a jog a nemzeti hatóságokra feladatokat ró, így annak eldöntése, hogy az osztálytermekben kifüggeszthető-e a feszület, az első kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkének hatálya alá tartozik.

A Nagykamara álláspontja szerint a feszület min-

denekelőtt vallási szimbólum. Ugyanakkor semmilyen bizonyíték nem támasztotta alá, hogy egy vallási jelkép kifüggesztése az osztálytermekben befolyásolhatta a diákokat, és így nem lehet ésszerűen arra következtetni, hogy befolyásolhatja-e a gyermekeknek a még formálódó meggyőződését. Ettől függetlenül érthető, hogy a kérelmező édesanya úgy érezhette, a feszület kifüggesztésével az állam nem tartotta tiszteletben a saját világnézetével összhangban lévő oktatás biztosításához való jogát, de az ő szubjektív értékítélete nem alapozhatja meg az oktatáshoz való jog sérelmének megállapítását.

Az olasz kormány érvelése szerint a feszület jelenléte az állami iskolákban annak a tradíciónak a része, amelyet fent kívántak tartani. A vallási jelentésen túl a feszület a nyugati civilizáció és demokrácia alapelveit és értékeit jeleníti meg, és ezért a kifüggesztése igazolható. Az első állítással kapcsolatban a Nagykamara megállapította: a hagyományörzés a tagállamok mérlegelési szabadságának részét képezi, de a tradícióra hivatkozás nem mentesítheti őket az EJEE-ben foglalt jogok tiszteletben tartásának kötelezettsége alól. A feszület alternatív jelentést tartalmát illetően a testület nem kívánt állást foglalni, különösen mivel az olasz bíróságok között sem alakult ki egyetértés e téren.

A testület álláspontja szerint a tagállam széles mérlegelési szabadságot élvez az oktatás terén vállalt feladatai és a szülők világnézeti és vallási meggyőződése tiszteletben tartásának kötelezettsége közötti összhang kialakítása során. A bíróságnak ezért tiszteletben kell tartania az államok döntését e téren, különösen mivel a kérdésben nem állapítható meg európai konszenzus. A bíróság természetesen vizsgálhatja, hogy a nemzeti döntéshozó nem lépte-e át a neki biztosított diszkréció határait, jelen ügyben különösen azt, hogy a feszület kifüggesztése nem valósít-e meg indoktrinációt. A feszület az olasz állam többségi vallásának egyik szimbóluma, és a belső jogi szabályozás ezt a jelképet helyezi el az osztálytermekben. A Nagykamara ezt önmagában nem találta elegendőnek annak megállapításához, hogy ezzel az olasz állam egy indoktrinációs folyamatot indítana el, amely az oktatáshoz való jog megsértéséhez vezetne. Az ország történelmének ismeretében az a tény, hogy ezzel a többségi vallás más vallásoknál nagyobb arányban jelenik meg az iskolákban, nem tekinthető indoktrinációnak. A feszület lényegét tekintve passzív szimbólum, nem hasonlítható az oktatás során közvetített vallási tanokkal.

A bíróság mérlegelte a kereszténység jelképének nagyobb láthatóságot biztosító szabályozás hatását is. Ezt a következő szempontok figyelembevételével tette: 1. a feszület nem párosult kötelező val-

lási oktatással; 2. az olasz kormány szerint az állam megnyitotta az iskolákat más vallások előtt (kérésre minden elismert egyház szervezhet oktatást, a diákoknak nem kell olyan egyenruhát vagy jelképeket viselniük, amelyeknek vallási konnotációja lenne, gyakran ünnepelték a Ramadán végét stb.). Semmi sem igazolta, hogy a hatóságok ellenségesek volnának a más vallású diákokkal vagy azokkal szemben, akik világnézetileg semlegesek kívántak maradni. Továbbá a kérelmezők nem tudták bizonyítani, hogy a fészület jelenléte térítő jellegű oktatással párosult volna. Végül a Nagykamara hangsúlyozta, hogy a kérelmező édesanya továbbra is megtartotta azt a jogát, hogy gyermekeit a saját meggyőződésével összefüggésben nevelje.

Mindezek alapján az EJEB megállapította, hogy a fészület kifüggesztésével Olaszország a mérlegelési szabadságának határain belül maradt és ezért nem sértette meg a panaszosok oktatáshoz való jo-

gát. A testület nem értékelte az esetet a vallásszabadságot biztosító 9. cikk alatt. Hasonlóképpen nem vizsgálta a beadványt a diszkriminációtilalmat megfogalmazó 14. cikk alatt sem.

Polgári Eszter

JEGYZETEK

1. 306996/09. számú kérelem.
2. A Nagykamara 2011. január 31-én kelt ítélete.
3. 25579/05. számú kérelem.
4. A Nagykamara 2010. december 16-án kelt ítélete.
5. 2700/10. számú kérelem.
6. A bíróság 2011. március 10-én kelt ítélete.
7. 30814/06. számú kérelem.
8. A kamarai döntés összefoglalóját lásd *Fundamentum* 2009/4, 138–140.
9. A Nagykamara 2001. március 18-án kelt ítélete.